

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№6(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 548 sahifa,
16-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Tinglovchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari	10
<i>Fazliddin Abdunabiyevich Abdurazaqov</i>	
Professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyatini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	15
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i>	
Orfografik kompetensiyaning mohiyati va boshlang'ich sinflarda shakllanish bosqichlari	21
<i>Abduvaliyeva Nodira Alisherovna, Mo'minjonova Gulnoraxon Abdupatto qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda uch o'lchamli vizualizatsiyalarning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati	25
<i>Nabijonova Feruza Valijon qizi</i>	
Loyiha texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy tashabbuskorlikni rivojlantirish mazmuni	28
<i>O'rinova Nilufar Muxammadovna</i>	
Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy asar bilan ishlashning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi metodikasi	32
<i>Qilichova Billura Yorqinxuja qizi, Homidov H. K.</i>	
Kasbiy-kommunikativ madaniyat fenomenining pedagogik talqini va rivojlanish tendensiyalari	37
<i>Tashpulatova Nodira Olimjon qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv	41
<i>Umbarova Nasiba Xolboy qizi</i>	
Xorijiy tillarni o'rganishda shaxs nutqining shakllanishida psixolingvistikaning ahamiyati	44
<i>Ahmedov Shavkat Asadilloevich, Ataboev Navruz Ilhombek o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (PIRLS dasturi misolida)	47
<i>Abduraxmanova Charos Burxanovna</i>	
Lesson Planning in English Language Teaching at Technical Universities	51
<i>Aitbaeva Nursuliu Tairbekovna</i>	
Lingvistik intellekt asosida individual o'qitish yondashuvining samaradorligi	55
<i>Allanazarova Sadoqat Azimovna</i>	
Xorij tadqiqotlarida zamonaviy oila transformatsiyasida farzandlar taraqqiyotining ijtimoiy-psixologik asoslari	59
<i>Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna</i>	
Теоретико-методологические подходы к изучению эмоциональных концептов в литературе: (на материале английских и немецких фразеологизмов)	63
<i>Сайёра Улашевна Тагаева, Азиза Анкаевна Уразкулова</i>	
The Importance of Forming a Schedule for High School Students	67
<i>D. T. Atabayeva, X. I. Abduraymova</i>	
Milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilar musiqiy dunyoqarashini shakllantirish	70
<i>Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yondashuvning texnologik xususiyatlari ...	75
<i>Jumanov Sherzod Saloyevich</i>	
Adabiyot darsliklari uchun yangi o'zbek adabiyoti namunalarini saralashning ilmiy-metodik asoslari	78
<i>Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi</i>	
Maktab geometriyasida ko'pyoqlilar mavzusini o'rganishning innovatsion usullari	83
<i>Pirlepesov Umrbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Generativ AI vositalarining mustaqil ta'lim jarayonidagi didaktik funksiyalari	86
<i>Qahramonova Xumora Qahramonovna</i>	
O'quvchi-sportchilar uchun individual mashg'ulot yuklamalarini avtomatik rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatini yaratish ahamiyati	91
<i>Qosimov Faxriddin Jo'raqulovich</i>	

Когнитивный диссонанс как социально-психологический феномен в контексте высшего образования: теоретический анализ	95
Мансурова Гульмира Рафазловна	
Регуляторный произвол или необходимый порядок? Влияние новых регуляторных механизмов на свободу расследовательской журналистики	101
Рауфова Озода	
Qizlar tarbiyasida mahalla–oila–maktab hamkorligi mexanizmlari	105
Choriyeva Dildora Ismat qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini individuallashtirishning samaradorligi: kompetensiyaviy yondashuv asosida	109
Tangriyev Abdulkarim Tovashevich	
O'qish savodxonligi darslarida matn bilan ishlash orqali o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	114
Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi	
Raqamli transformatsiya sharoitida STEAM ta'limi orqali talabalarda tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish	120
Kozimova Mehriniso Akbarali qizi	
Oliy ta'limda kvest texnologiyasi yordamida fizika fanining murakkab tushunchalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirish metodikasi.....	125
O'rinboyeva Kumushoy Sultonbek qizi	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish texnologiyalari va ularning amaliy qo'llanilishi	129
Sharipov Nodir Botir o'g'li	
Management of Medical Emergencies in Outpatient Dental Clinics.....	133
Adurazzoqov Kamoliddin, Umarov Maruf, Buzrukhoda Javohir	
Psixologik farovonlikning asosiy komponentlari, ta'sir qiluvchi omillar va zamonaviy baholash usullari	138
Aliyev Samariddin Murotali o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	142
Boymurodova Sadoqat Istam qizi	
O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi.....	146
Gadoymurodova Kamola Sunnatullojeva	
Oilada bola tarbiyasining ahamiyati va uning shaxs kamolotiga ta'siri	151
Galdiyeva Mehribon Durdiyevna, Oilimova Mushtariy Xaydarali qizi	
Art-pedagogika vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik ahamiyati	154
Gulboyev Akbar Tuxtyayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tadbirlar orqali vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish	158
Homidov Husniddin Kupaysinovich, Yusupova Gulzor Yunusjon qizi, Norbekova Sevinch Musurmon qizi	
Bone-Grafting Materials in Oral Surgery: Classification, Biological Properties, and Clinical Application	161
Jumaqulova Mashhura Alishevovna, Buzrukhoda Javohir Davronovich	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik	166
Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi	
Using STEM Technologies to Foster Rational Thinking in the Dentistry	169
Khonimqulov Javlon, Burkhonova Zarafuz	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini montessori metodikasi vositasida til o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish usullari modeli.....	173
Mahbuba Yusupova Rustam qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni integrativ yondashuv asosida shakllantirish metodikasining samaradorligi.....	177
Nasimova N. Q.	
Analysis of Scanning Techniques Used in Orthodontic Dentistry	182
Nasrullayev Javlonbek Ta'atonovich, Rahimberdiyev Rustam Abdunosirovich	
Zamonaviylik - ta'lim konsepsiyasida asosiy mezon sifatida	187
Ochilova Gulnoza Odilovna	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	O'qish savodxonligi darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish metodikasi ..... 191 Qahhorova Sojida Bahodir qizi, Zokirov Javoxir G'aybullo o'g'li
	Diqqat va xotira jarayonlarida raqamli texnologiyalarning roli ..... 196 Salomova Nargiza Sattorovna
	Talabalarda kasbiy refleksiya rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning empirik tahlili..... 200 Shukurova Nargiza Ikramovna
	Gimnastikachi qizlarda egiluvchanlik jismoniy sifatini rivojlantirish jarayonida shikastlanishlarning oldini olish ..... 205 Sultanova Musharafxon Xudoyqul qizi
	Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ekologik bilimlarni raqamli texnologiyalar yordamida rivojlantirish... 210 Sayfetdinova Dildora Ikramitdinovna
	Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari ..... 216 Uralova Nurxon Maxadovna
	Naqshbandiya qadriyatlarini bo'lg'usi o'qituvchi shaxsini shakllantirishdagi o'rni..... 220 Xalmuxamedova Maxbuba Aslanovna
	Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari ..... 223 Xo'jamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Sanaqulova Sevinch Baxtiyor qizi
	Developing Logical Thinking via the Use of STEM Technology ..... 226 Yarmuhammedov Nabijon Navruzovich, Burkhonova Zarafuz
	Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati ..... 229 Yo'ldoshboyeva Zulfiya Ravshan qizi, Jumayev Abdilxakim Turdiyevich
	Значение предмета физического воспитания и спортивной метрологии в физическом воспитании молодежи ..... 233 Маматкулов Равшанжон Солижонович
	Аксиологические аспекты диалога культур в романе Сухбата Афлатуни "Рай Земной" ..... 237 Чернова Татьяна Алексеевна, Худойназаров Сардорбек
	Maktab boshqaruvida ilmiy asoslangan yondashuvlarni joriy etishning pedagogik shart-sharoitlari..... 240 Akbutayeva Gulasal Uzoq qizi
	Features of Verbal and Non-Verbal Communication in Teaching Foreign Languages in Higher Education Institutions ..... 248 Gulnoza Aslamovna Azimkulova
	Chaenomeles Japonica (Thunb.) Lindl. Ex Spach mevalaridan ajratib olingan polifenol va pektin komplekslarining ichak mikrobiotasi, oksidlovchi stress va immun javobga ta'sirini molekulyar-biologik usullar asosida tadqiq etish ..... 251 Ergasheva Nigora G'ayratovna
	Contemporary Linguodidactic Trends in Teaching English in Higher Education ..... 259 Khudoyarova Ziyoda Maratovna
	Yuqori sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning muammo va imkoniyatlari..... 264 Layloxon Xabibullayeva Tursunali qizi
	Raqamli sport pedagogikasi va bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish omillari..... 269 Matvapayev Azizbek Gaibnazar o'g'li
	Sun'iy intellektga qaramlik: raqamli addiksiya evolyutsiyasining yangi bosqichi ..... 273 Mo'minxo'jayeva Zuhra Alimjon qizi
	Linguo-Cognitive Modeling of The Relationship Between Life and Death In Literary Texts: a Comparative Analysis (Based on 20 th -Century English and Karakalpak Works)..... 279 Najimova Perizad Arslanbay qizi
	Talabalar intellektual qobiliyatini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari ..... 283 Shodiyeva Charos Ravshan qizi
	Ta'limiy o'yinlar vositasida ko'zi ojiz bolalar nutqidagi kamchiliklarni korreksiyalashga qaratilgan mashg'ulotlarining asosiy bosqichlari ..... 286 Xaytova Farida Kuchkarovna

Raqamli va an'anaviy o'qish: qiyosiy tahlil.....	292
<i>Mashrapova Sevara Xabibovna</i>	
Mustahkam oila qadriyatlari va ularning zamonaviy jamiyat rivojiga ta'siri.....	296
<i>Soyibova Bonu O'tkir qizi</i>	
Sog'lom turmush tarzini shakllantirishning pedagogik mohiyati	301
<i>Xoliqov Farxod Karomatillo o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalar: sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanish metodikasi...	305
<i>Aminov Shavkatjon Sobir o'g'li, Abdusattarova Muhlisaxon Foziljon qizi, Berdiyaroova Jasmena Sherzodjon qizi</i>	
Boshlang'ich tayyorgarlik bosqichidagi dzyudochilarda koordinatsion qobiliyatlarni shakllantirishning samarali vositalari	311
<i>Jumanova Iroda Shokirjon qizi</i>	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompEtensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik.....	315
<i>Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi</i>	
Xorijiy tillarda yozma ish turlarini o'rganishning o'ziga xos jihatlari	319
<i>Omonova Sarvinoz</i>	
Can Duolingo Reduce Speaking Anxiety: A Literature-Based Analysis	322
<i>Qodirqulova Ra'no</i>	
Kommunikativ yondashuv asosida o'quvchilarning chet tilida muloqot qilish ko'nikmalarini takomillashtirish	326
<i>Sa'dullayeva Shahzoda Nuriddin qizi</i>	
Zamonaviy psixologning kasbiy kompetensiyasi: krizisli vaziyatlarda ishlash texnologiyalari.....	330
<i>Shirinov Otabek Tualovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari	333
<i>Uralova Nurxon Maxadovna</i>	
Иммерсивные технологии в обучении русскому языку как иностранному: современные подходы и перспективы	337
<i>Абдусаламова Адиба Каримджановна</i>	
Инновационная методика интенсивного обучения студентов филологического направления русскому языку в сопоставлении с узбекским языком	340
<i>Касимов А. Б.</i>	
Basketbolchilarning jamoaviy texnik harakatlarini takomillashtirish.....	344
<i>Mirzayev Xusniddin Abdusattor o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinflarda zamonaviy o'qitish usullari.....	348
<i>Alimjanova Matlyuba Yunusovna</i>	
Socio-Psychological Mechanisms of Child Protection From Violence: International Experience and the Practice of Uzbekistan.....	351
<i>Ganiev Maksudjon Najim ugli</i>	
Malaka oshirish jarayonida maktab o'qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	357
<i>Gafforova Sarvinoz Asrorovna</i>	
Chap qo'li yetakchi o'quvchilarni o'qitishda neyropedagogik yondashuvning pedagogik mohiyati va asosiy tushunchalari	361
<i>Rashidov Abduaziz Abduvali o'g'li</i>	
XIX asr oxiri – XX asr boshlarida jadidchilik harakatining Qashqadaryoga kirib kelishi va uning ta'lim tizimiga oid tarixiy-pedagogik ildizlari	369
<i>Sulaymonova Nilufar O'tkir qizi</i>	
Снижение коммуникативной тревожности студентов-филологов средствами театральных упражнений в обучении немецкому языку	372
<i>Галиуллов Марат Анварович</i>	
Педагогические условия совершенствования дидактических моделей обучения студентов в цифровой образовательной среде	376
<i>Рахматова Нигина Исломовна</i>	

O'smirlarda internet tobeligi namoyon bo'lishining shaxs xususiyatlariga ta'siri.....	380
<i>Djuxonova Noxida Xayotjonovna</i>	
Tarix darslarida "Educaplay" interaktiv o'yinlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari.....	384
<i>Eshankulova Ma'mura Davlatovna</i>	
Yangi O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy faolligini ta'minlash: falsafiy tahlil va milliy dastur istiqbollari	388
<i>Jurayeva Mushtariy Muxaydinovna</i>	
"Neyropsycore / Bo'g'irsoq" kompyuterlashtirilgan dasturi asosida 6-9 yoshli bolalarda eshituv-so'z-mantiqiy xotirani rivojlantirish samaradorligi.....	392
<i>Mirzajonova Eleonora Topvoldiyevna</i>	
Texnika oliy ta'limida o'qitishning metodologiyasi: zamonaviy yondashuvlar va samarali pedagogik texnologiyalar	395
<i>Numonjonov Shoxzodbek Dilshodjon o'g'li</i>	
Raqamli ta'limda fizika o'qitish metodikasini takomillashtirish modeli	401
<i>Sh. A. Saidova, J. J. Kamolov</i>	
Tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining yozuv kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rni.....	410
<i>Jo'rayeva Zuhra Kamoliddin qizi</i>	
Integrativ o'qitish samaradorligini oshirishning pedagogik shart-sharoitlari mazmuni.....	414
<i>Kamola U. Mirzayeva</i>	
Oliy ta'lim tizimida dasturiy-konseptual modellashtirishning epistemologik va metodologik asoslari	419
<i>Muydinjonov Ziyodjon Rafiqjon o'g'li</i>	
Imom G'azzoliyning farzand tarbiyasiga oid qarashlarini zamonaviy pedagogikaga joriy etish shart-sharoitlari.....	423
<i>Nabiyeva Aziza Komil qizi</i>	
Parsial o'quv dasturlarining pedagogik mazmuni, tuzilishi va boshlang'ich ta'lim metodikasidagi nazariy asoslari	429
<i>Saydillayeva Mehrnaz Bahodir qizi</i>	
FabLab va MakerSpace texnologiyalari asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida texnik ijodkorlikni shakllantirish metodikasi	434
<i>Xudaykulova Saida Zakirovna</i>	
The Role of Qualified Teachers in Students' Career Choices.....	441
<i>Karimov Dostonjon Karimovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida zoologiya fanini mediatexnologiyalardan foydalanib o'qitish shart-sharoitlari	446
<i>Kalandarova Dilnoza Samandarovna</i>	
Koxlear implantatsiyadan keyingi bolalarni oila muhitida eshituv-bilish rehabilitatsiyalash strategiyalari va ularning samaradorligi	451
<i>Amatjanova Moxinur</i>	
Fanlararo yondashuv asosida ta'lim jarayonida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni tarbiyalash metodikasi	455
<i>Anorboyev Bekmurod Dilmurod o'g'li</i>	
Koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'limga moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	459
<i>Atamirzayeva Zebunniso Baxtiyor qizi</i>	
Globallashuv va raqamli jamiyat sharoitida umummadaniy kompetentlik tushunchasining transformatsiyasi	464
<i>Baydjanova Dinora Karimovna</i>	
Akmeologik yondashuv asosida pedagoglarning kasbiy intellektual salohiyatini rivojlantirish	469
<i>Boltayeva Qambar Abdullayevna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning konseptual asoslari	474
<i>Egamberdiyev Oyatillox Alisher o'g'li</i>	
Global ta'lim makonida raqamli kompetentlikni rivojlantirish: zamonaviy muammolar va innovatsion yechimlar	478
<i>Fazilova Zumrad Axmadovna</i>	
Immunitet tizimining yaxshi rivojlanishida jismoniy mashqlarning o'rni va ahamiyati	481
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i>	

Project-Based Learning in Professional Education	485
<i>Mukhtarova Nozima Kuchkarovna</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	488
<i>Muxammadiyev Baxtiyor Jurayevich</i>	
Texnika oliy ta'limida o'qitishning metodologiyasi: zamonaviy yondashuvlar va samarali pedagogik texnologiyalar	493
<i>Numonjonov Shoxzodbek Dilshodjon o'g'li</i>	
Boshqa sohalardagilarga ingliz tilini o'rgatishda innovatsion texnologiyalar	499
<i>Sardorova Mashxura Maxsudbekovna</i>	
Loyihaviy ta'lim texnologiyasining o'quvchilar mustaqil o'quv-izlanish faoliyatini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari	502
<i>Suyunova Marjona Xudoyshukur qizi</i>	
Individual Diagnosis of Genre and Spelling Errors in Mother Tongue Lessons Through AI Programs.....	506
<i>Tukhtayeva Muqaddas Olimovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy va konseptual asoslari	510
<i>Xolmatov Oybek Orifovich</i>	
The Role of a Rubric in Assessing the English Skills of Learners with Visual Impairments	514
<i>Sharipova Yoqut Qudratillayevna</i>	
Сущность, структура и содержание конфликтологической компетентности как компонента профессиональной культуры будущего педагога	518
<i>Мирзабдуллаева Дилхумор Эркиновна</i>	
Мнемотехника как средство формирования устной речи детей дошкольного возраста на занятиях английского языка	523
<i>Исроилова Шохсанам Учкунчон кызы, Мирзатова Гульшода Худойбердиевна</i>	
Социоэкономические факторы, влияющие на состояние психологического здоровья личности	529
<i>Собиров Абдулазиз Абдурозиқович</i>	
Maktabgacha ta'lim jarayonida kriptologik yondashuv vositasida ijodiy intellektni shakllantirish texnologiyasi	533
<i>Munisa Topilova Miravzalovna</i>	
Проектирование интеллектуальных систем управления и разработка их программного обеспечения	536
<i>Холматов Камолиддин Икромиддинович</i>	
Metacognitive Approaches in Error Correction: Methods and Pedagogical Technologies for Developing Metacognitive Competence in Future German Language Teachers	539
<i>Khasanova Ozodakhon Kurvonali kizi</i>	
Informatikaning nazariy asoslari fanining mazmuni va unga qo'yilgan me'yoriy-huquqiy talablar	544
<i>Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Yuldasheva Gulsanam Odiljon qizi</i>	

YUQORI SINIF O'QUVCHILARIDA AXBOROT ISTE'MOLI MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Muxammadiyev Baxtiyor Jurayevich

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti
Pedagogika kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik va psixologik jihatlari tahlil qilingan. Zamonaviy axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlarning axborotni tanlash, tahlil qilish, baholash va undan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish muhim pedagogik vazifa sifatida qaraladi. Tadqiqotning maqsadi yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini aniqlash hamda ushbu jarayonning samarali mexanizmlarini asoslashdan iborat. Tadqiqot davomida nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, axborot iste'moli madaniyati o'quvchilarning tanqidiy fikrlashi, media savodxonligi, axborot xavfsizligi kompetensiyasi va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalari bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqot natijalari umumta'lim maktablarida media ta'lim va axborot madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: axborot iste'moli madaniyati, media savodxonlik, yuqori sinf o'quvchilari, tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi, raqamli madaniyat, pedagogik xususiyatlar, psixologik xususiyatlar, media ta'lim, axborot kompetensiyasi.

Abstract: This article analyzes the pedagogical and psychological aspects of developing information consumption culture among high school students. In the context of a modern information society, fostering young people's ability to select, analyze, evaluate, and rationally use information is considered an important pedagogical task. The purpose of the study is to identify the pedagogical and psychological characteristics of developing information consumption culture among high school students and to substantiate effective mechanisms for this process. The research employed theoretical analysis, comparative analysis, a systems approach, and modeling methods. The findings indicate that information consumption culture is closely related to students' critical thinking, media literacy, information security competence, and independent decision-making skills. The results of the study contribute to improving pedagogical activities aimed at developing media education and information culture in general secondary schools.

Key words: information consumption culture, media literacy, high school students, critical thinking, information security, digital culture, pedagogical characteristics, psychological characteristics, media education, information competence.

Аннотация: В данной статье анализируются педагогические и психологические аспекты развития культуры потребления информации у учащихся старших классов. В условиях современного информационного общества формирование у молодёжи навыков отбора, анализа, оценки и рационального использования информации рассматривается как важная педагогическая задача. Цель исследования заключается в выявлении педагогико-психологических особенностей развития культуры потребления информации у учащихся старших классов и обосновании эффективных механизмов данного процесса. В ходе исследования использовались методы теоретического анализа, сравнительного анализа, системного подхода и моделирования. Результаты показали, что культура потребления информации тесно связана с критическим мышлением учащихся, медиаграмотностью, компетентностью в области информационной безопасности и навыками самостоятельного принятия решений. Результаты исследования способствуют совершенствованию педагогической деятельности, направленной на развитие медиаобразования и информационной культуры в общеобразовательных школах.

Ключевые слова: культура потребления информации, медиаграмотность, учащиеся старших классов, критическое мышление, информационная безопасность, цифровая культура, педагогические особенности, психологические особенности, медиаобразование, информационная компетентность.

KIRISH

XXI asr axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar va turli raqamli platformalar inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. Axborot oqimining keskin ortishi yoshlar, ayniqsa, yuqori sinf o'quvchilarining dunyoqarashi, qadriyatlarini va ijtimoiy xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Bugungi kunda o'quvchilar turli manbalardan ulkan hajmdagi axborotlarni qabul qilmoqdalar. Biroq mavjud axborotlarning barchasi ham ishonchli va foydali emas. Soxta ma'lumotlar, manipulyativ kontent, axborot bosimi va virtual tahdidlar yoshlarning psixologik rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli axborotni ongli ravishda tanlash, tahlil qilish va undan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Axborot iste'moli madaniyati shaxsning axborot bilan ishlashga doir bilim, ko'nikma va qadriyatlarini tizimini ifodalaydi. U axborotni izlash, saralash, baholash, tanqidiy tahlil qilish va amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Mazkur sifatlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, axborot tahdidlariga qarshi immunitet hosil qilish hamda media makonda faol va mas'uliyatli ishtirok etishini ta'minlaydi.

Psixologik nuqtai nazardan, o'smirlik va ilk o'spirinlik davri shaxsning dunyoqarashi, qadriyatlarini va ijtimoiy pozitsiyasi shakllanadigan muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda axborotning shaxs ongiga ta'siri kuchayadi. O'quvchilarning axborotni qabul qilish va qayta ishlash jarayonlari ularning yosh va individual psixologik xususiyatlari bilan belgilanadi.

Pedagogik jihatdan esa axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirish media ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish madaniyati, tanqidiy fikrlash va axborot xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirish bilan bog'liqdir. Ta'lim muassasalari ushbu jarayonning asosiy subyekti sifatida o'quvchilarda axborotga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirishi lozim.

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, axborot madaniyati, media savodxonlik va raqamli kompetensiyalar bo'yicha ko'plab tadqiqotlar mavjud bo'lsa-da, yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari yetarlicha kompleks o'rganilmagan. Shu sababli mazkur masalaning nazariy va amaliy jihatdan tadqiq etilishi muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotning maqsadi yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini aniqlash va ushbu jarayonning samarali mexanizmlarini nazariy jihatdan asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlarning axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirish masalasi pedagogika, psixologiya va media ta'lim sohalaridagi dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda axborot iste'moli madaniyati, media savodxonlik, axborot xavfsizligi va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan.

Xorijiy olimlardan M. Maklyuen ommaviy kommunikatsiya vositalarining inson tafakkuri va ijtimoiy ongga ta'sirini o'rganib, media muhitning shaxs rivojlanishidagi o'rnini asoslab bergan. Uning qarashlari media savodxonlik va axborot madaniyatining nazariy asoslarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

N. Postman esa ommaviy axborot vositalarining yoshlar dunyoqarashiga ta'sirini tahlil qilib, axborotni tanqidiy qabul qilish zarurligini ta'kidlagan.

Media savodxonlik masalalari D. Bakkingem tomonidan keng tadqiq etilgan bo'lib, u media ta'limning asosiy maqsadi o'quvchilarda media matnlarni tahlil qilish, baholash va ularga nisbatan tanqidiy munosabatni shakllantirishdan iborat ekanligini ko'rsatgan. R. Xobbs esa media savodxonlikni axborotni izlash, tahlil qilish, baholash va yaratish ko'nikmalarini o'z ichiga oluvchi kompleks kompetensiya sifatida talqin etadi.

Psixologik nuqtai nazardan J. Piaje va L. Vigotskiyning kognitiv rivojlanish haqidagi nazariyalari o'smirlarning axborotni qabul qilish va qayta ishlash jarayonlarini tushuntirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning tadqiqotlarida shaxsning bilish faoliyati, tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarining rivojlanishi yoritilgan.

Mahalliy olimlar tomonidan ham axborot madaniyati va media savodxonlik masalalari turli jihatlarda tadqiq etilgan. Jumladan, Sh. Qurbonov, N. Muslimov, B. Xodjayev va boshqa tadqiqotchilar ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish, o'quvchilarning axborot kompetensiyalarini rivojlantirish hamda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish masalalariga alohida e'tibor qaratganlar.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, axborot madaniyati, media savodxonlik va raqamli kompetensiyalar bo'yicha ko'plab tadqiqotlar mavjud. Biroq yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari, ayniqsa ularning yosh va individual psixologik omillari bilan bog'liq jihatlari yetarli darajada kompleks tadqiq etilmagan. Mazkur maqolaning o'ziga xosligi shundaki, unda

axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirish pedagogik va psixologik omillarning o'zaro integratsiyasi asosida tahlil qilinadi hamda yuqori sinf o'quvchilarining media savodxonligi, tanqidiy fikrlashi va axborot xavfsizligi kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari yoritiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, uning metodologik asosini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, media ta'lim konsepsiyasi, axborot madaniyati nazariyasi hamda kognitiv psixologiya yondashuvlari tashkil etdi. Tadqiqot davomida axborot iste'moli madaniyati, media savodxonlik, axborot xavfsizligi, tanqidiy fikrlash va raqamli kompetensiyalar bilan bog'liq ilmiy manbalar tizimli ravishda o'rganildi hamda tahlil qilindi. Shuningdek, yuqori sinf o'quvchilarining axborotni qabul qilish, qayta ishlash va baholash jarayonlariga ta'sir etuvchi pedagogik hamda psixologik omillar aniqlashtirildi.

Tadqiqot maqsadiga erishish uchun nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, modellashtirish va interpretatsiya metodlaridan foydalanildi. Nazariy tahlil yordamida axborot iste'moli madaniyatining mazmun-mohiyati, tarkibiy qismlari va rivojlanish omillari aniqlab olindi. Qiyosiy tahlil jarayonida mahalliy va xorijiy ilmiy manbalarda keltirilgan media savodxonlik hamda axborot madaniyatini rivojlantirishga oid yondashuvlar o'zaro taqqoslandi. Tizimli yondashuv asosida axborot iste'moli madaniyati o'quvchining bilimlari, ko'nikmalari, qadriyatlari va amaliy faoliyatini o'zida mujassam etuvchi yaxlit tizim sifatida o'rganildi. Modellashtirish metodi yordamida yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik modeli ishlab chiqildi, interpretatsiya metodi orqali esa olingan natijalar pedagogik va psixologik nuqtai nazardan sharhlab berildi.

Tahlillar natijasida axborot iste'moli madaniyatining uchta asosiy komponenti aniqlandi.

Birinchi komponent – **kognitiv komponent** bo'lib, u o'quvchilarning axborot haqidagi bilimlari, axborotni izlash, saralash va tahlil qilish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi.

Ikkinchi komponent – **emotsional-qadriyatli komponent** bo'lib, u axborotga nisbatan mas'uliyatli munosabat, media etikaga rioya qilish, axborot xavfsizligini qadrlash va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan bog'liq jihatlarni qamrab oladi.

Uchinchi komponent esa **faoliyat komponenti** bo'lib, axborotni amaliy faoliyatda qo'llash, media mahsulotlarni baholash, raqamli vositalardan samarali foydalanish hamda mustaqil media kontent yaratish ko'nikmalarini ifodalaydi.

Tadqiqot davomida yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatining rivojlanganlik darajasini aniqlash uchun bir qator mezonlar ishlab chiqildi. Jumladan, axborotni tanlash va saralash qobiliyati, axborot manbalarining ishonchligini baholash ko'nikmasi, tanqidiy fikrlash darajasi, media savodxonlik ko'rsatkichlari, axborot xavfsizligi qoidalariga rioya qilish, raqamli kompetensiyalarning rivojlanganligi hamda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati asosiy baholash mezonlari sifatida belgilandi.

Shuningdek, axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar ham aniqlab olindi. Bular qatoriga media ta'lim elementlarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish, muammoli vaziyatlardan foydalanish, interfaol metodlarni qo'llash, media mahsulotlarni tanqidiy tahlil qilishga yo'naltirilgan mashg'ulotlarni tashkil etish hamda axborot xavfsizligi bo'yicha maqsadli targ'ibot ishlarini olib borish kiritildi. Debatlar, munozaralar, keys-stadiyalar, loyiha ishlari va amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vositalar sifatida baholandi.

Tadqiqotda yuqori sinf o'quvchilarining yosh va individual psixologik xususiyatlari ham hisobga olindi. O'smirlilik va ilk o'spirinlik davrida qiziqishlar doirasining kengayishi, mustaqil fikrlashning rivojlanishi, axborotga bo'lgan ehtiyojning ortishi hamda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish faolligining kuchayishi axborot iste'moli madaniyatining shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Shu sababli mazkur yosh davrining psixologik xususiyatlari axborot madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni tashkil etishda muhim omil sifatida qaraldi.

Tadqiqotning konseptual asosida axborot iste'moli madaniyati o'quvchilarning axborotni izlash, tanlash, tahlil qilish, baholash va undan oqilona foydalanishga doir bilim, ko'nikma va qadriyatlar tizimi sifatida talqin qilindi. Mazkur sifatni rivojlantirish media savodxonlikni shakllantirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, axborot xavfsizligi kompetensiyalarini takomillashtirish, raqamli madaniyatni rivojlantirish va mustaqil axborot tahlilini tashkil etish orqali amalga oshirilishi asoslab berildi. Shu tariqa tadqiqotning metodik asoslari yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlarini aniqlashga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va internet tarmog'ining keng tarqalishi natijasida o'quvchilar turli xil axborot manbalaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmoqdalar. Biroq axborotlarning hajmi ortib borayotgan bir paytda ularning ishonchligi va sifati masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli o'quvchilarda axborotni ongli ravishda tanlash, tahlil qilish va undan maqsadli foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Tahlillar natijasida axborot iste'moli madaniyati faqat axborot bilan ishlash ko'nikmalarini emas, balki shaxsning dunyoqarashi, qadriyatlarini, tanqidiy fikrlashi va axborotga nisbatan mas'uliyatli munosabatini ham o'z ichiga oluvchi murakkab pedagogik-psixologik hodisa ekanligi aniqlandi. Mazkur sifatning rivojlanishi o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatiga, media savodxonligiga hamda axborot xavfsizligi bo'yicha bilimlariga bevosita bog'liqdir.

Tadqiqot davomida yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik modeli ishlab chiqildi. Mazkur model maqsadli, mazmuniy, faoliyatli va natijaviy komponentlardan tashkil topgan yaxlit tizim sifatida tavsiflandi. Modelning maqsadli komponenti o'quvchilarda axborotga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga qaratilgan bo'lsa, mazmuniy komponent media savodxonlik, axborot xavfsizligi, tanqidiy fikrlash va raqamli madaniyatga oid bilimlarni qamrab oldi. Faoliyatli komponent interfaol metodlar, media loyihalar, munozaralar va amaliy topshiriqlar orqali amalga oshirilishi belgilandi. Natijaviy komponent esa o'quvchilarda shakllangan axborot iste'moli madaniyati darajasini baholashga xizmat qildi.

Tahlillar natijasida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning muhim pedagogik omillaridan biri media savodxonlik ekanligi aniqlandi. Media savodxonlik o'quvchilarga axborot manbalarini tanlash, ularning ishonchligini tekshirish, media mahsulotlarning maqsadi va mazmunini anglash imkonini beradi. O'quvchilarda media savodxonlik darajasining oshishi ularning soxta axborotlar, manipulyativ kontent va turli axborot tahdidlariga nisbatan tanqidiy munosabatini shakllantiradi.

Psixologik jihatdan olib qaralganda, yuqori sinf o'quvchilarining axborotni qabul qilish jarayoni ularning yosh xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq ekanligi aniqlandi. O'smirlilik va ilk o'spirinlik davrida mustaqil fikrlashning rivojlanishi, o'z pozitsiyasini shakllantirishga intilish va ijtimoiy faollikning ortishi kuzatiladi. Shu bilan birga, mazkur yosh davrida tengdoshlar fikriga qaramlik va emotsional ta'sirchanlik ham yuqori bo'ladi. Natijada ayrim hollarda o'quvchilar internet va ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan axborotlarni tanqidiy tahlil qilmasdan qabul qilishlari mumkin. Bu esa axborot iste'moli madaniyatini shakllantirishda psixologik yondashuvlarning ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari o'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish axborot iste'moli madaniyatining shakllanishida muhim omil ekanligini ko'rsatdi. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarga axborotni tahlil qilish, turli nuqtai nazarlarni taqqoslash, dalillarni baholash va mustaqil xulosalar chiqarish imkonini beradi. Shu sababli ta'lim jarayonida keys-stadiyalar, muammoli vaziyatlar, munozaralar va loyiha metodlaridan foydalanish samarali pedagogik vosita sifatida baholandi.

Axborot xavfsizligi kompetensiyalarining shakllanishi ham axborot iste'moli madaniyatining muhim tarkibiy qismi sifatida aniqlandi. Zamonaviy raqamli muhitda o'quvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish, internet tahdidlarini aniqlash, kiberxavfsizlik qoidalariga rioya qilish va virtual makonda xavfsiz harakat qilish ko'nikmalari katta ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarning ushbu sohadagi bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish ularning axborotdan foydalanish madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning bosqichlari ham ishlab chiqildi. Birinchi bosqich motivatsion bosqich bo'lib, unda o'quvchilarda axborotga nisbatan mas'uliyatli munosabat va qiziqish shakllantiriladi. Ikkinchi bosqich kognitiv bosqich bo'lib, axborot bilan ishlashga oid nazariy bilimlar egallanishini nazarda tutadi. Uchinchi bosqich amaliy-faoliyat bosqichi bo'lib, o'quvchilar turli media topshiriqlar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'z ko'nikmalarini rivojlantiradilar. To'rtinchi bosqich refleksiv-baholash bosqichi bo'lib, unda o'quvchilar o'z faoliyatlarini tahlil qiladilar va axborot bilan ishlash tajribalarini baholaydilar.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning samaradorligi ta'lim jarayonining mazmuni va tashkil etilishiga bog'liqdir. Media ta'lim elementlaridan foydalanish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlarni qo'llash, axborot xavfsizligi bo'yicha amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish hamda raqamli madaniyatni shakllantirishga yo'naltirilgan faoliyatlar mazkur jarayonning samaradorligini oshiradi.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirish pedagogik va psixologik omillarning o'zaro uyg'unligi asosida amalga oshirilishini ko'rsatdi. Mazkur jarayon o'quvchilarning media savodxonligini, tanqidiy fikrlashini, axborot xavfsizligi kompetensiyalarini va raqamli madaniyatini rivojlantirish orqali ularning axborot makonidagi faol va mas'uliyatli ishtirokini ta'minlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlandi. Olib borilgan nazariy tahlillar va ilmiy manbalarni o'rganish natijalari axborot iste'moli madaniyati zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Raqamli texnologiyalar va internet resurslarining keng tarqalishi sharoitida o'quvchilarning axborotni ongli ravishda qabul qilishi, tanlashi, baholashi va undan samarali foydalanishi dolzarb pedagogik vazifaga aylanmoqda.

Tadqiqot davomida axborot iste'moli madaniyati o'quvchilarning axborot bilan ishlashga doir bilimlari, amaliy ko'nikmalari, qadriyatlar va xulq-atvor me'yorlarini o'zida mujassamlashtiruvchi murakkab integrativ sifat sifatida tavsiflandi. Mazkur sifatning rivojlanishi media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi kompetensiyasi va raqamli madaniyat bilan uzviy bog'liqligi aniqlandi.

Tahlillar natijasida yuqori sinf o'quvchilarining yosh va individual psixologik xususiyatlari axborot iste'moli madaniyatini shakllantirishda muhim omil ekanligi asoslandi. O'smirlik va ilk o'spirinlik davrida mustaqil fikrlashning rivojlanishi, ijtimoiy faollikning ortishi va axborotga bo'lgan ehtiyojning kuchayishi axborot bilan ishlash madaniyatini rivojlantirish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Shu bilan birga, emotsional ta'sirchanlik, tengdoshlar fikriga moyillik va internet resurslaridan faol foydalanish ayrim hollarda axborotni tanqidiy baholashga to'sqinlik qilishi mumkinligi aniqlandi.

Tadqiqot natijasida yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik modeli ishlab chiqildi. Mazkur model maqsadli, mazmuniy, faoliyatli va natijaviy komponentlardan iborat bo'lib, media savodxonlik, axborot xavfsizligi, tanqidiy fikrlash va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan yaxlit tizim sifatida tavsiflandi.

Shuningdek, media ta'lim elementlarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish, muammoli vaziyatlardan foydalanish, interfaol metodlarni qo'llash, loyiha faoliyatini tashkil etish hamda axborot xavfsizligi bo'yicha amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning samarali pedagogik vositalari ekanligi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Тоффлер Э. Третья волна. – Москва: АСТ, 2004. – 784 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. – Москва: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. – Москва: Academia, 2004. – 944 с.
4. Урсул А.Д. Информационная культура личности. – Москва: Наука, 2010. – 320 с.
5. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании. – Москва: Школа-Пресс, 2018. – 312 с.
6. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва: Академия, 2017. – 272 с.
7. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – Москва: Логос, 2004. – 384 с.
8. Солдатова Г.У., Рассказова Е.И. Цифровая социализация российских подростков. – Москва: Фонд Развития Интернет, 2019. – 176 с.
9. Жилавская И.В. Медиаобразование молодежи. – Москва: Медиамир, 2017. – 256 с.
10. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. – Cambridge: Polity Press, 2003. – 232 p.
11. Potter W.J. Media Literacy. – Thousand Oaks: Sage Publications, 2019. – 456 p.
12. Hobbs R. Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom. – Thousand Oaks: Corwin Press, 2011. – 232 p.
13. Jenkins H. Confronting the Challenges of Participatory Culture. – Cambridge: MIT Press, 2009. – 145 p.
14. Livingstone S. Media Literacy and the Challenge of New Information Technologies // The Communication Review. – 2004. – Vol. 7, No. 1. – P. 3–14.
15. UNESCO. Digital Literacy Global Framework. – Paris: UNESCO Institute for Statistics, 2018. – 146 p.
16. European Commission. Digital Education Action Plan 2021–2027. – Brussels: European Commission, 2020. – 44 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.